

Borowski, Jerzy

Kościółek św. Krzyża w Drogiszce : dzieje niezwykłego sanktuarium

Nasze Korzenie 5, 31-34

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Borowski

KOŚCIÓŁEK ŚW. KRZYŻA W DROGISZCE

DZIEJE NIEZWYKŁEGO SANKTUARIUM

W okolicach Strzegowa, w powiecie mławskim, znajduje się miejsce, jakich mało na północnym Mazowszu. Ten niezwykle zakątek leży na uboczu, za wsią Drogiszka, 6 kilometrów w prostej linii na wschód od trasy E-7 (licząc od miejscowości Dalnia), 11 – od siedziby gminy Strzegowo, 2 – od kościoła parafialnego w Niedzborzu.

Na początku sierpnia 2013 roku, w niedzielę po dorocznym odpuszczeniu na święto Przemienienia Pańskiego obchodzone 6 sierpnia, wybrałem się wraz z kolegą Adamem Kotkiewiczem i jego żoną Dorotą na zwiedzanie tego uroczego miejsca.

Pierwsza wzmianka o położonej nieopodal miejscowości Drogiszka pochodzi z 1413 roku, kiedy to wieś okradli mieszczanie z Niborka, czyli dzisiejszej Nidzicy, leżącej na terenie państwa krzyżackiego. W XV wieku właścicielem osady był Stanisław z Drogiszki. Od wieku XVI należała ona do rodziny Narzymskich herbu Dołęga (Józefa, kasztelana sierpeckiego, jego syna Jakuba i wnuka Mikołaja – fundatora kościółka w Drogiszce, który m.in. w 1672 roku zapisał na jego rzecz sumę 1000 złp.). Od XVIII wieku właścicielami wsi była rodzina Zielińskich herbu Świnka. Mieli oni w okolicach Strzegowa rozległe dobra.

W 1827 roku było tu 14 domów i 174 mieszkańców, a w roku 1882 – 59 domów i 211 mieszkańców. Powierzchnia wynosiła 2713 mórg (tj. 1519 ha), w tym 779 mórg (tj. 436 ha) ziemi ornej.

W 1921 roku były tu 33 domy i 203 mieszkańców. Istniał też folwark z 3 domami oraz kolonia składająca się z 10 domów i 73 mieszkańców. W 1929 roku były tu 2 majątki: Drogiszka-Las Władysława Floriańskiego (400 ha) i majątek należący do Bronisława Kosińskiego (152 ha).

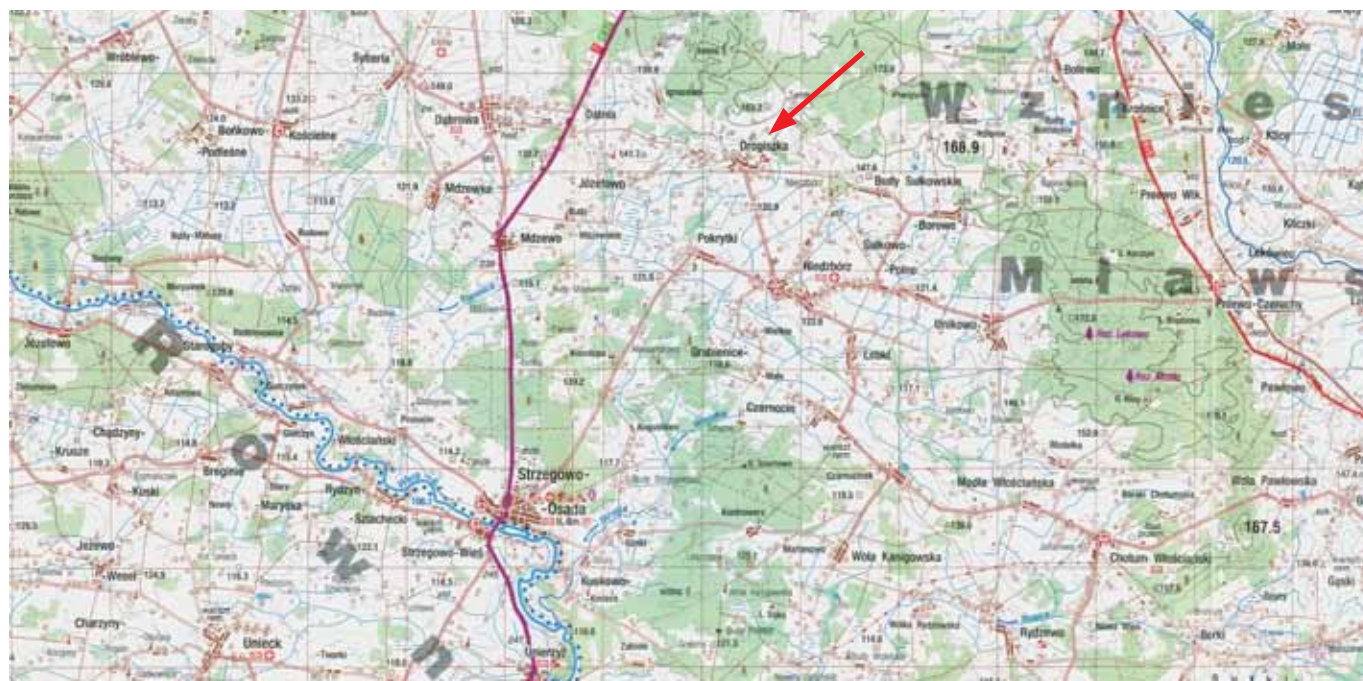
Historia tego miejsca rozpoczyna się pod koniec XVI wieku, kiedy to – wedle legendy – pewien młynarz mieszkający przy kościele w Niedzborzu miał widzenie. Ukazał mu się św. Franciszek, który miał wskazać miejsce, gdzie biło cudowne źródło. Święty z Asyżu na-

Zdjęcie kościółka w Drogiszce, prawdopodobnie z okresu międzywojennego, udostępnione przez Krystynę Zajac ze Strzegowa.

kazał mu postawienie krzyża w tym miejscu. Gdy w 1598 roku stanął krzyż, utarł się zwyczaj przybywania tam ludzi z okolicznych wiosek na modlitwę, szczególnie podczas uroczystości mających związek z drzewem Krzyża Świętego (4 maja – święto Znalezienia Krzyża, 6 sierpnia – święto Przemienienia Pańskiego, 14 września – święto Podwyższenia Krzyża Świętego). W 1998 roku, 400 lat po tamtym wydarzeniu, przy kościele ustawiony został nowy krzyż.

Lokalizacja Drogiszki na mapie topograficznej w skali 1:100 000 (Zarząd Topograficzny Sztabu Gen. WP, Warszawa 1995).

Podróżnych przybywających tu od strony Niedzborza wita nowy krzyż i przygotowana przez Urząd Gminy w Strzegowie tablica informacyjna. Umieszczono na niej podstawowe dane dotyczące historii tego miejsca, mapkę okolicy i informację o leżącym nieopodal głazie narzutowym zwanym „kamieniem św. Franciszka”. Drewniany kościółek z XVII wieku usytuowany jest za wsią, na wzniesieniu w lesie. Pagórek ów stanowi południową część tzw. moren czołowych Wzniesień Mławskich. Świątynia otoczona jest pięciohektarowym drzewostanem, w którym uwagę wędrowca zwróci m.in. 28 okazałych lip rosnących na pograniczu parafii Niedzborz i Żuromin. Tak się szczęśliwie złożyło, że uzyskaliśmy nieczęstą sposobność zwiedzenia tego zabytku wewnątrz. Po przybyciu bowiem do Drogiszki przypadkowo spotkaliśmy panią Burdalską, przełożoną lokalnego koła różańcowego, która opiekuje się tym miejscem.

Kościółek św. Krzyża został postawiony w 1635 roku (w źródłach wymienia się też dwie inne daty: 1644 i 1668). Z fachowego opisu tego obiektu dowiadujemy się, że jest to *Świątynia konstrukcji zrębowej, wzmocnionej lisicami, z zewnątrz ozdobnie oszalowana z olistowaniem. Nawa prostokątna, prezbiterium węższe, zamknięte prosto. Od wschodu do prezbiterium dobudowana zamknięta trójbocznie zakrystia. Nad nawą i prezbiterium oddzielne dachy trójpołaciowe, a nad zakrystią – pięćpołaciowy. Wszystkie bite gontem. Nad nawą czworoboczna wieżyczka na sygnaturkę obita blachą z cebulastym hełmem zwieńczonym krzyżem. Wnętrze kościółka – jednonawowe, przykryte stropem płaskim (tzw. nadsiębitka). Chór muzyczny wsparty na dwóch profilowanych słupach z mieczami oraz ażurową balustradą. Wyposażenie wnętrza skromne – najcenniejszym jest obraz „Przemienienie Pańskie” z XVII wieku znajdujący się w górnej części ołtarza. Ponadto w ołtarzu znajduje się, w części środkowej, krucyfik i manierystyczne tabernakulum z tego okresu.*

Wejście główne do kościoła poprzedzone jest obszernym podcieniem, wspartym na 12 słupach. Rozwiązanie to jest rzadko spotykane na Mazowszu.

Jak już wspomniałem, otoczenie kościółka stanowi wspaniały drzewostan. Wokół usytuowano też drogę krzyżową. Idąc szlakiem kolejnych jej stacji, napotkamy kilka ciekawych miejsc. Najważniejszym z nich jest niewątpliwie tzw. źródło św. Franciszka, wedle utartej opinii miejscowej ludności mające cudowne właściwości lecznicze. Jednym z obowiązkowych punktów pobytu w Drogiszce było trzykrotne obejście stojącego obok krzyża i obmycie oczu wodą źródlaną. Do dnia dzisiejszego zdarzają się tam cudowne uzdrowienia. Mówią o tym kronikarskie zapisy, ale i prowadzona od 2008 roku *Księga otrzymanych łask w Kościółku*. Najwięcej zapisów jest związanych z uzdrowieniami wzroku. Obok źródła, w miejscu starego krzyża, stoi kamienny obelisk z wyrytą od czoła datą „1889 R.”. Obeliskiem opiekują się państwo Elżbieta i Antoni Jankowscy z Warszawy, których po prostu zachwyciło to miejsce i postanowili zadbać o obelisk. Usunęli więc starą, nieczytelną tablicę, zatarty napis i wizerunek, zastąpiony przez pielgrzymów obrazkiem z papieru. Za zgodą proboszcza parafii Niedzborz, ks. Stanisława Gajewskiego, umieścili na obelisku czarną płaskorzeźbę Chrystusa w koronie cierniowej.

Widok kościoła od strony zakrystii i prezbiterium.

Zwieńczona krzyżem wieża kościoła z sygnaturką.

Podcienia przy wejściu głównym do kościoła.

W otoczeniu kościółka można znaleźć głązy narzutowe, majestatycznie spoczywające przy niektórych drzewach.

W aktach wizytacyjnych z 1776 roku kościółek był nazywany „kaplicą św. Rocha”. Nie wiadomo, kiedy dokonano zmiany wezwania na „św. Krzyża” (obecna nazwa to „Sanktuarium Podwyższenia Krzyża Świętego”). Kościółek, wraz z wsią Drogiszka, przez dłuższy czas przynależał do sąsiedniej parafii Żurominek. Świadczy o tym następujący zapis wizyty odbytej w 1782 roku: *w tem się zaś nie stało zadość, iż kościółek w lesie w Drogiszce w parafii żuromińskiej wystawiony, przez tenże dekret kościołowi niedzborskiemu był aplikowany dla bliskości, lecz WJ ks. Gleński kanclerz kujawski, kanonik płocki, natenczas surogator pultuski, trzymający prestimonium Żuromskie, wiedząc, iż bardziej ten kościółek jest użyteczny kościołowi Żuromskiemu przy kościele Żuromskim zostawić go kazał, przez co może mieć ksiądz Żuromski wolniejszy wrąb w boru drogiskim, jako bez boru zostający, a przeto jako z dawności przy kościele Żuromskim zostawał i tak niechaj i zostaje.* W chwili obecnej wieś Drogiszka należy do parafii Żurominek, a kościółek św. Krzyża do parafii Niedzbórz. Obok kościółka w 1890 roku były dobra rodziny Gumowskich.

Pomimo burzliwych dziejów, kult krzyża świętego nie osłabł, a cudowne źródło nie wysychało. W 1890 roku „Przegląd Katolicki” tak pisał: *Jak przed wiekami, tak i dzisiaj na 6 sierpnia, czyli na odpust Przemienienia Pańskiego, do tej niewielkiej świątyni ciągną wielotysięczne rzesze wiernych.* Z czasem zbudowano tu drogę krzyżową, którą w 1932 roku poświęcił błogosławiony arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski. Do dnia dzisiejszego przybywają tu liczni pielgrzymi. Kiedyś przyjeżdżano tu wozami konnymi, wyładowanymi prowiantem. Po skończonej sumie rodziny gromadziły się na wspólnym posiłku w otaczającym lesie, gdzie świętowano wspólnie przez kilka godzin. Do tego miejsca przybywają też piesze pielgrzymki, najliczniejsze są z pobliskiego Niedzborza i Strzegowa. Oprócz odpustów, w każdą pierwszą niedzielę miesiąca o godzinie 15, odprawiana jest msza święta połączona z modlitwą różańcową.

Poważny remont kościółka przeprowadzono w 1933 roku, kiedy to założono nowy dach. Kolejne prace remontowe prowadzono w latach 1950-1953 oraz na większą skalę na przełomie XX i XXI wieku. Na ten ostatni cel kościółek w Drogiszce otrzymał trzykrotnie dotacje od Mazowieckiego Urzędu Marszałkowskiego oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (m.in. w 2008 r. dotacja wyniosła 75 000 zł). W ramach programu Dziedzictwo Kulturowe, finansowanego przez Urząd Marszałkowski, w kościółku w pierwszym etapie wymieniono instalację elektryczną i podłogę w prezbiterium. Ponadto wzmocniono konstrukcję drewnianą budynku i wieży kościoła, wykonano prace murarskie i izolacyjne przy fundamentach. Wymieniono oszalowanie zewnętrzne kościoła deskami modrzewiowymi, pokrycie dachowe (gont) i wykonano prace dekarские. Prace przy wymianie gontu mieli wykonywać górale, ale ze względów oszczędnościowych zrezygnowano z tego (wykonała to miejscowa lokalna firma). Ponadto wykonano nową podłogę i wszelkie prace impregnacjne przy pomocy środków owado- i grzybobójczych. Przeprowadzono renowację drzwi głównych

Wnętrze kościoła – widok na sufit.

Widok na chór.

Fragment wnętrza kościoła.

Kamień św. Franciszka.

i bocznych oraz część stolarki okiennej. Z uwagi na zagrożenie mykologiczne (grzyb), wykonano stosowną ekspertyzę, w której określono rodzaje środków zabezpieczających drewno.

W drugim etapie remontu do wykonania pozostały prace wewnątrz kościoła (ściany, ołtarz) i prace wokół kościoła. Obok kościoła wybudowano ołtarz polowy z zadaszeniem. Powstała też nowa droga krzyżowa, składająca się z 14 monumentalnych krzyży, z których każdy ma inną wysokość, niektóre sięgają kilku metrów.

Prace były prowadzone pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie – Delegatury w Ciechanowie. Projekt budowlany i program prac konserwatorskich wykonał pochodzący ze Strzegowa dr inż. Tadeusz Kulas – wykładowca Politechniki Warszawskiej (filia w Płocku – Wydział Budownictwa, Mechaniki i Petrochemii). Warto nadmienić, że dr inż. T. Kulas w tym samym czasie wykonał projekt budowlano-konserwatorski drewnianego kościoła św. Anny w pobliskim Strzegowie (który także został pięknie odrestaurowany i rekonsekrowany w lipcu 2013 r.). Głównym wykonawcą prac przy kościółku w Drogiszce była Firma Usług Ogólnobudowlanych Romana Kruszewskiego z Grabienic.

Podczas odpustu Przemienienia Pańskiego 6 sierpnia 2010 roku biskup pomocniczy płocki ks. Roman Adam Marcinkowski dokonał poświęcenia kościoła po zakończeniu pierwszego etapu remontu.

Omawiany kościółek jest jednym z elementów Mazowieckiego Szlaku Drewnianej Architektury Sakralnej, wchodząc w skład tzw. pętli ciechanowskiej (Dąbrowa – Drogiszka – Strzegowo – Sarbiewo – Wola Młocka – Malużyn – Kraszewo – Ciemnowko – Świercze – Zielona Ciechanowska – Przedwojewo – Regimin – Czernice Borowe – Wieczfnia Kościelna). Szlak, wytyczony w ramach projektu Skarbiec Mazowiecki, łącznie obejmuje 67 obiektów z całego Mazowsza.

Około 200 metrów na zachód od kościółka na prywatnej łące, należącej do rodziny Wojciechowskich, znajduje się głaz narzutowy (jeden z największych na Mazowszu) zwany potocznie „kamieniem św. Franciszka”. Mierzy on ok. 12,80 m obwodu i ok. 2 m wysokości, przy czym pokaźna jego część tkwi w ziemi. Jest to granitoid z licznymi żyłami kwarcowymi pomagmowymi. Jak większość głazów zwanych eratykami lub narzutniakami został przywleczony na te tereny przez lądolód ze Skandynawii. ■

Literatura

- Drogiszka*, [w:] www.polskagdziebylec.pl.
Drogiszka. Drewniany kościół filialny pw. Św. Krzyża, [w:] www.polskaniezwykla.pl.
Drogiszka, [w:] www.wikipedia.pl.
Drogiszka, [w:] www.strzegowo.pl.
 Ks. M. M. Grzybowski, *Zarys dziejów parafii Niedzbórz*, „Studia Płockie”, t. 15, 1987, s. 225-231.
Kaplica w Drogiszce, [w:] www.niedzborz.dbv.pl – oficjalna strona internetowa miejscowości Niedzbórz.
Kościół pw. św. Krzyża, [w:] www.skarbiecmazowiecki.pl.
 T. Kulas, *Renowacja zabytkowych kościołów w Strzegowie i Drogiszce*, „W drodze do Emaus”. Gazeta społeczno-religijna, Strzegowo – Niedzbórz – Dąbrowa – Unierzyż 2010, nr 8 (173), s. 9-10.
 Ks. A. Łach, *Przez setki lat wierni Bogu i kościołowi*, „Niedziela” 2005, nr 32.
 K. Zając, *Ocalić dla następnych pokoleń*, „Głos Mławy” 2008 (lipiec).

Kamienny obelisk stojący obok źródła św. Franciszka (w miejscu starego krzyża).

Krzyż ustawiony w 1998 r. z okazji 400-lecia sanktuarium w Drogiszce.

Źródło św. Franciszka.

